

A “non-rhoticity” (nem- r-ezés) státuszáról és eredetéről az angol nyelv akcentusaiban

A mai angol nyelv egyik sokat kutatott jelensége az ún. “non-rhoticity” (magyarul talán: nem-r-ezés), illetve az ezzel összefüggő egyéb folyamatok. A jelenség maga történeti szempontból ragadható meg a legkönnyebben: a nyelv egyes akcentusaiban az /r/ mássalhangzó eloszlása eltér, mivel az ún. nem-r-ező akcentusokban a korai újangol /r/ bizonyos helyzetekben “eltűnt”.

Az ilyen tájszólások közös jellemzője, hogy az etimológiai (történeti) /r/ kiesik prekonzonantális helyzetben (pl. nincs /r/ a *park, force, beard* szavakban, pontosabban tövekben), nem egységes viszont a történeti /r/ sorsa egyéb pozíciókban. A szóvégi /r/ jellemzően törlődik, ám a nem-r-ező akcentusok eltérnek abból a szempontból, hogy ez a folyamat lexikális avagy poszt-lexikális – utóbbi esetben valójában nincs is “szóvégi” /r/-törlés, hanem megnyilatkozásvégi törlésről beszélhetünk (pl. mindig /r/ nélkül ejtődik a *car* szó az előbbi esetben, de az utóbbi esetben csak akkor, ha a következő szó mássalhangzóval kezdődik, illetve, ha utána szünet jön). A prevokális /r/ jellemzően megmarad (ahol az /r/-törlés posztlexikális, ott értelemszerűen szóhatár előtt is), jóllehet vannak olyan akcentusok, ahol az intervokális, hangsúlytalan magánhangzó előtti /r/ is kiesik (pl. a *véry* szóban), ezekkel azonban nem kívánok foglalkozni. Végül: a nem-r-ező akcentusok közül azokban, amelyekben az /r/-törlés posztlexikális, többnyire etimológiailag /r/-telen pozíciókban is megjelenhet /r/ (pl. *law [r] and order*) – ezt intruzív-/r/-nek szokták hívni.

Jelen előadásomban arra összpontosítok, hogy különféle elméleti keretek milyen jóslatokat tesznek, illetve milyen elemzési lehetőségeket kínálnak a következőkre:

- (i) Mi a különbség az r-ező és a nem-r-ező (illetve, esetleg, a többféle nem-r-ező) típusú akcentusok között az érintett szavak lexikális ábrázolásában?
- (ii) Milyen szinkrón “események” felelősek az /r/~zérus alternációkért, illetve megfelelésekért?
- (iii) Végül: mi is történt valójában az elmúlt évszázadokban? Törlés? Betoldás? Talán egyik sem?

Az előadás fő célja tehát az, hogy a nem-r-ezés jelenségét különböző elméleti keretek szemszögéből megvizsgálja, és ezáltal választ keressen arra a kérdésre, hogy mennyiben határozza meg a “nézőpont” az “igazságot”.